

**ΔΗΜΗΤΡΑ ΠΛΑΦΟΥΝΤΖΗ**

**ΔΙΔΑΚΤΩΡ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΜΕΤΑΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ.  
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ**

***ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΣΟΦΙΣΤΗ ΠΡΩΤΑΓΟΡΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ  
ΤΩΝ ΠΟΙΝΩΝ ΣΤΟΝ ΟΜΩΝΥΜΟ ΔΙΑΛΟΓΟ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ  
ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΑΥΤΩΝ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ.***

Ο διάλογος *Πρωταγόρας* τον οποίο συνέγραψε ο Πλάτων συνιστά ένα από τα κορυφαία δραματικά αριστουργήματα του πολυγραφότατου φιλοσόφου, αφού στο απόσπασμα 324 a-c (βλ. Παράρτημα) ο σοφιστής Πρωταγόρας με αμέριστη σοβαρότητα και εξαιρετική ευφράδεια πραγματεύεται φιλοσοφικά την έννοια του παιδαγωγικού χαρακτήρα της ποινής. Κατά αυτόν οι άνθρωποι πρέπει να υποβάλλονται σε αυστηρές παρατηρήσεις και τιμωρίες για τα ηθικά τους λάθη, όχι όμως με σκοπό την εκδίκηση. Ο σπουδαίος σοφιστής υιοθετώντας έναν αφηγηματικό ρεαλισμό στον λόγο του, διατείνεται σθεναρά ότι οι ποινές που επιβάλλονται σε άτομα τα οποία έχουν προβεί σε κολάσιμες πράξεις στοχεύουν αφενός στον σωφρονισμό και στην αναμόρφωση τους και αφετέρου στον παραδειγματισμό των υπολοίπων. Οι απόψεις του μεγάλου σοφιστή είναι εξόχως εντυπωσιακές, ρηζικέλευθες και ανατρεπτικές, αν λάβει κανείς υπ' όψιν ότι διατυπώνονται πριν από περίπου δύομισι χιλιάδες χρόνια όπου η ποινή αποσκοπούσε αποκλειστικά στην εκδίκηση. Πρόκειται για μια γνώμη που συνάδει με τις σύγχρονες απόψεις για το νόημα της ποινής (Πασχαλίδης, 2006). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο Πρωταγόρας αποσπά από την τιμωρία την έννοια της εκδίκησης η οποία ως κύριο στόχο θέτει την προσωπική ικανοποίηση και την τέρψη, αφού τέτοιου είδους αντιλήψεις δεν θα άρμοζαν σε μια πολιτισμένη κοινωνία, όπως είναι η αθηναϊκή.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι ο Πρωταγόρας στον διάλογο με τον Σωκράτη αναφορικά με την παιδευτική σημασία της τιμωρίας ως απόδειξη του διδακτού της αρετής δεν

χρησιμοποιεί το ρήμα *κολάζω*, αλλά το ρήμα *τιμωροῦμαι*. Αυτό συμβαίνει, διότι «τὸ μὲν πρῶτον ἀποβλέπει τὴν τιμωρίαν τοῦ ἀδικήσαντος, τὸ δὲ δεύτερον τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἀδικηθέντος» ( Liddell&Scott, 1902, σ. 745). Συνεπώς, η ποινή δεν στοχεύει στην αντεκδίκηση, στην εξολόθρευση, στην καταστολή και στην κατάρρευση του δράστη, αλλά στη διόρθωση του. Επίσης, αποβλέπει στον παραδειγματισμό και στην αποθάρρυνση των υπολοίπων από το να μιμηθούν παρόμοιες παράνομες πρακτικές. Η ανταπόδοση στο αδίκημα είναι κάτι που δεν ταιριάζει στο χαρακτήρα της ποινής όπως ο Πρωταγόρας διατείνεται. Η ποινή για τον σοφιστή γίνεται αντιληπτή ως ένα καθοριστικής σημασίας εργαλείο για την ίαση κοινωνικών ασθενειών όπως είναι η αδικία και η ασέβεια του παραβάτη (Φλώρος, 2004). Στο σημείο αυτό είναι αναγκαίο να τονιστεί ότι και «ο Πλάτων θεωρεί την ποινή σαν θεραπεία της ψυχής που πάσχει επειδή έκανε αμάρτημα» (Πασχαλίδης, 2006, σ. 160).

Ο Πρωταγόρας ισχυρίζεται κατά τη διάρκεια της συζήτησής του με τον Σωκράτη ότι η ποινή εφαρμόζεται για τον σωφρονισμό του ενόχου και για την αποτροπή των εν δυνάμει παραβατών και για το λόγο αυτό «*επιβάλλεται όχι για το παρελθόν (οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἔνεκα) αλλά για χάρη του «μέλλοντος»*. Πρόκειται για άποψη που επικράτησε κατά τους νεότερους χρόνους και στην Παιδαγωγική και στη Φιλοσοφία του δικαίου» (Πασχαλίδης, 2006, σ. 159). Με τη φράση «*ἀποτροπῆς γοῦν ἔνεκα κολάζει*» ο σοφιστής δίνει μια μελλοντική προοπτική στην ποινή, αφού η εφαρμογή της στοχεύει όχι μόνο στο να συνετίσει τον παραβάτη, αλλά συγχρόνως να αποτρέψει κάποιον από την επανάληψη μιας παρεμφερούς παράνομης ενέργειας. Ο Πρωταγόρας παρουσιάζεται από τον Πλάτωνα ως ο άνθρωπος εκείνος που διαθέτει υψηλούς στόχους και ιδανικά καθώς και αληθινή πίστη σε όσα η παιδεία μπορεί να προσφέρει στην κοινωνία, προσδίδοντάς της έναν ανθρωπιστικό χαρακτήρα, καθώς την θεωρεί ως ένα μέσο διαπαιδαγώγησης, ως ένα εργαλείο αγωγής και παιδείας που θα συμβάλλει στην καλλιέργεια και στην αρτίωση της προσωπικότητας του ατόμου (Φλώρος, 2004· Taylor, 2000).

Οι απόψεις αυτές αν και διατυπώθηκαν, όπως προαναφέραμε, δυόμιση χιλιάδες χρόνια πριν, ωστόσο είναι απολύτως συμβατές με τη στοχοθεσία που οφείλει να θέτει το σύγχρονο δημοκρατικό σχολείο το οποίο, αναμφισβήτητα, αποτελεί κατά τους Μάλαμα κ.α. (2020) τον κυριότερο φορέα μετάδοσης γνώσεων, ενώ ταυτοχρόνως αποτελεί έναν από τους βασικότερους διαμορφωτές του χαρακτήρα του νέου, αφού η συστηματική αγωγή που

προσφέρει προσδιορίζει τον τρόπο σκέψης και τον τρόπο ζωής των νέων. Άλλωστε, μία από τις κοινωνικές λειτουργίες του σχολείου κατά τον Ξωχέλλη (1998) είναι η κοινωνικοποίηση του μαθητή. Αυτό σημαίνει πως το σχολείο συνδράμει στην ομαλή ενσωμάτωση και ένταξη του μαθητή στην κοινωνία, ώστε να μπορέσει να δραστηριοποιηθεί σε αυτήν, υιοθετώντας συγκεκριμένους ρόλους και κοινωνικοπολιτιστικές αξίες για ορθή συμπεριφορά και που παράλληλα θα συντείνει στην εξασφάλιση της σταθερότητας και της αρμονίας της κοινωνίας. Παράλληλα, το άτομο θα είναι σε θέση να καλλιεργήσει δεξιότητες βάσει των οποίων θα εκτελεί ένα ορισμένο έργο, προκειμένου να επιτύχει ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα ή στόχο. Η σύγχρονη σχολική διαδικασία, εξάλλου, πρέπει να αποσκοπεί στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και της αντιληπτικής ικανότητας του μαθητή, αλλά συγχρόνως να συμβάλλει και στην ανάπτυξη της δημιουργικότητάς του, διότι θα αποτελέσει αργότερα ένα νέο μέλος της κοινωνίας. Σε αντίθετη περίπτωση, το σχολείο δεν παρέχει τα ανάλογα εφόδια στον μαθητή ο οποίος είναι ο μελλοντικός πολίτης. Ας μην ξεχνάμε ότι βασική μέριμνα του εκπαιδευτικού δεν είναι άλλη από την επεξεργασία της αδιαμόρφωτης και ασχημάτιστης υπόστασης του παιδιού, ώστε να της δώσει όλα εκείνα τα απαραίτητα χαρακτηριστικά, προκειμένου το παιδί να είναι έτοιμο να εισέλθει αποφασιστικά στην ενήλικη ζωή (Ματσαγγούρας, 2005). Όπως αναφέρει και ο Παπάς (1998) η διαμόρφωση της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς του ατόμου αποτελεί έργο της αγωγής και της μετάδοσης αποδεκτών αξιών που θα του προσφέρει η οικογένεια και το σχολείο και που θα τον βοηθήσουν στην κοινωνική του ένταξη.

Σύμφωνα με τον Ξωχέλλη (1998) είναι ολοφάνερη η θεσμική και η παιδαγωγική κρίση που διατρέχει σήμερα το σύγχρονο σχολείο. Η κρίση αυτή προκύπτει αφενός από το γεγονός ότι πληθαίνουν οι εστίες εξωσχολικών επιρροών και αφετέρου από το ότι η οικογένεια δεν μπορεί να ανταποκριθεί απολύτως στο παιδαγωγικό της ρόλο. Στην περίπτωση αυτή το σχολείο δεν δύναται να καλύψει τα παιδαγωγικά αυτά κενά με συνέπεια να λειτουργεί με αυταρχικό τρόπο, περιορίζοντας εξαιτίας λόγου χάρη της πίεσης της αξιολόγησης των σχολικών επιδόσεων, την ελεύθερη και δημιουργική σκέψη των παιδιών η οποία είναι χρήσιμη για τη μελλοντική ένταξή τους στην κοινωνία ως αναπτυσσόμενων ανθρώπων και ως ώριμων ενηλίκων. Ένα φαινόμενο, λοιπόν, που κάνει αισθητή την παρουσία του είναι η εμφάνιση παραβατικών συμπεριφορών στο σχολικό περιβάλλον. Πρόκειται για ένα σύνθετο παγκόσμιο φαινόμενο που συχνά αποσταθεροποιεί τη σχολική ομαλότητα. Στο σημείο αυτό δεν πρέπει να λησμονήσουμε μια βασική συνθήκη που διαπνέει τον σύγχρονο έφηβο και η οποία αφορά

στην διαρκή αμφισβήτηση του για καθετί που τον περιβάλλει, στο πλαίσιο τού να ορίσει μια δική του στάση ζωής. Αμφισβητεί, συνεπώς, όσα ως παιδί αυθόρμητα και αυτονόητα είχε αποδεχτεί και αντιμετωπίζει όλες τις γνώμες υπό την οπτική της αμφιβολίας και της αντίρρησης, ενώ οι παραδοσιακές απόψεις εκλαμβάνονται ως απαρχαιωμένες. Η προσπάθειά του να ανακαλύψει το εγώ του, όπως έλεγε ο Spranger, ενδυναμώνεται από τις συχνές απογοητεύσεις της σύγκρουσης του απέναντι σε όσους προσπαθούν να τον εξαναγκάσουν να πράξει διαφορετικά από την δική του ιδεολογία. Αυτό συνεπάγεται μια σειρά από δυσκολίες, ανασφάλειες, απομόνωση επιθετικότητα, βία και πολλά άλλα φαινόμενα παραβατικής φύσης που συχνά τα εκδηλώνει στον σχολικό χώρο. Στην περίπτωση αυτή ο παιδαγωγός χρειάζεται να δείξει κατανόηση για τα ψυχολογικά ζητήματα που απασχολούν τον έφηβο και στη συνέχεια να κερδίσει την εμπιστοσύνη του, ώστε να μπορεί να του ασκήσει έμμεσα επιρροή και να παρέμβει δραστικά (Ξωχέλλης, 1998).

Θα θέλαμε, επίσης, να σημειώσουμε ότι η εμφάνιση επιθετικής συμπεριφοράς, και γενικά διαπροσωπικών συγκρούσεων, εξαρτάται, εκτός από το αντικείμενο της σχέσης, και από τη δομή της, τη διάρκεια της και την ποιότητα επικοινωνίας ανάμεσα στα μετέχοντα μέλη. Οι παράγοντες αυτοί μπορούν να συμβάλουν στη μείωση της εμφάνισης επιθετικής συμπεριφοράς ή ακόμα και στην υποκατάσταση της με άλλες κοινωνικά επιθυμητές συμπεριφορές, όπως για παράδειγμα η συνεργατικότητα (Μπρούζος & Κοσσυβάκη, 2004, σ. 347). Ο καλά εξειδικευμένος και καταρτισμένος εκπαιδευτικός μπορεί να βοηθήσει στο να ληφθούν αποφάσεις που αφορούν ποικίλα προβλήματα που επιζητούν λύση (Ματσαγγούρας 2005). Ας μην ξεχνάμε ότι « το διδακτικό έργο έχει σύμφυτο το στοιχείο της αβεβαιότητας, διότι τα διδακτικά προβλήματα έχουν συνήθως τις αιτίες τους έξω από την τάξη» (Ματσαγγούρας 2005, σ. 416). Χρειάζεται να τονίσουμε ότι ακόμα και η βαθμολογία μπορεί να εξωθήσει τους μαθητές σε ξεσπάσματα, σε εκρήξεις και αντιδράσεις ανάρμοστες της ηλικίας, της θέσης-ιδιότητας και του χώρου στον οποίο βρίσκονται, διότι συχνά λόγω της αριθμητικής αξιολόγησης τα παιδιά εκφράζουν αισθήματα ζηλοφθονίας, μίσους και εμπάθειας έναντι άλλων συμμαθητών τους. Άλλες φορές λόγω του άγχους και της αγωνίας τους σχετικά με τη βαθμολογία εκδηλώνουν μια σειρά ψυχικών διαταραχών. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι αδύνατοι μαθητές μέσω του βαθμολογικού ελέγχου απογοητεύονται, πέφτει το ηθικό τους και αποκτούν χαμηλή αυτοεκτίμηση (Ματσαγγούρας 2005).

Κατά τον Οικονομίδη (2017), βασική προϋπόθεση για την ισχυρή αρτίωση της προσωπικότητας του μαθητή στο πλαίσιο του σύγχρονου σχολείου είναι η διασφάλιση του ονομαζόμενου θετικού παιδαγωγικού κλίματος στη σχολική αίθουσα. Είναι αναγκαίο, δηλαδή, να επικρατεί ένα κλίμα ασφάλειας και αγάπης προς τους μαθητές που θα τους ωθεί στο να επιδεικνύουν αμέριστο ενδιαφέρον για το μάθημα, θα τους ενθαρρύνει να συμμετέχουν στη μαθησιακή διαδικασία και ταυτόχρονα θα τους παρέχει τη δυνατότητα να καλλιεργούν τις κοινωνικοσυναισθηματικές τους σχέσεις. Σε ένα τέτοιο παιδαγωγικό κλίμα οι μαθητές καλυτερεύουν μαθησιακά και ταυτόχρονα βελτιώνεται και η κοινωνική τους στάση και συμπεριφορά. Κάθε μαθητής σε αυτό το δημοκρατικό σχολικό κλίμα νιώθει αποδεκτός τόσο από το δάσκαλο της τάξης όσο και από τους μαθητές του. Επίσης, δεν τρομάζει με την εκδήλωση ενδεχόμενων λοιδοριών εις βάρος του και φυσικά δεν πέφτει εύκολα θύμα σχολικού εκφοβισμού, αφού κάθε μαθητής σέβεται τις δυνατότητες και τις αδυναμίες των συμμαθητών του, αλλά και την ετερότητα τους. Κατά αυτόν τον τρόπο προωθείται η έννοια του σεβασμού, της συλλογικότητας και της συνεργατικότητας μεταξύ των μαθητών είτε κατά τη διάρκεια του μαθήματος είτε του διαλείμματος. Μέσω, λοιπόν, των ομαδικών δραστηριοτήτων οι μαθητές απαλλάσσονται από τον ατομοκεντρισμό και την εγωπάθεια, στοχεύοντας στο συμφέρον της τάξης. Στο πλαίσιο αυτό, ωστόσο, είναι αναγκαίο να τηρούνται και οι κανόνες της τάξης, καθώς η εφαρμογή τους συμβάλλει στη διασφάλιση ενός θετικού παιδαγωγικού κλίματος στη σχολική αίθουσα. Κατά αυτόν τον τρόπο, αποτρέπονται προβλήματα συμπεριφοράς μεταξύ μαθητών ή μεταξύ μαθητών καθηγητών τα οποία επηρεάζουν αρνητικά τη σχολική ατμόσφαιρα. Από την άλλη πλευρά, όταν το παιδαγωγικό κλίμα είναι αρνητικό, οι μαθητές υπακούν στους κανόνες που ορίζει το σχολείο αποκλειστικά και μόνο για να μην υποστούν τις ανάλογες ποινές και ίσως τελικά οδηγηθούν στο να αντιπαθήσουν τον δάσκαλο, να αρνηθούν τη γνώση και τελικά να μισήσουν το ίδιο το σχολείο ως θεσμό. Στο σημείο αυτό είναι απαραίτητο να τονιστεί ότι η εμφάνιση μιας προβληματικής συμπεριφοράς στο σχολείο είναι συνδεδεμένη περισσότερο με το εχθρικό και ψυχρό παιδαγωγικό κλίμα που παρατηρείται στο πλαίσιο της σχολικής αίθουσας παρά εξαιτίας κάποιων γνωρισμάτων του χαρακτήρα του μαθητή. Για τον λόγο αυτό στόχος του εκάστοτε εκπαιδευτικού πρέπει να είναι η διασφάλιση ενός θετικού παιδαγωγικού κλίματος στο πλαίσιο του οποίου οποιαδήποτε άστοχη και εκδικητική ποινή προς τους παραβατικούς μαθητές θα έχει ένα ατελέσφορο τιμωρητικό αντίκτυπο.

Στην εποχή μας οι παραπτωματικές εκδηλώσεις των μαθητών έχουν λάβει τεράστιες διαστάσεις γεγονός που προβληματίζει ιδιαίτερα τη σχολική κοινότητα, αλλά και την κοινωνία γενικότερα. Στο επίκεντρο των συζητήσεων αλλά και των διαφωνιών μεταξύ των παιδαγωγών τίθεται το ζήτημα της επιβολής των σχολικών ποινών. Σύμφωνα με τους Μάλαμα κ.ά. (2020) υπάρχουν δύο κατηγορίες εκπαιδευτικών-παιδαγωγών αναφορικά με την ωφελιμότητα των τιμωριών στο σχολικό περιβάλλον. Αρχικά, εντοπίζουμε τους υπέρμαχους των σχολικών ποινών οι οποίοι υποστηρίζουν την χρηστικότητα και την αναγκαιότητα της εφαρμογής τους. Η ανάγκη αυτή απορρέει από την πεποίθηση τους πως μόνο με την ύπαρξη και την εφαρμογή των ποινών θα εκλείψουν βίαια και ακραία περιστατικά τα οποία διασπούν την κοινωνική συνοχή και την ευρυθμία του σχολείου. Ο μαθητής με την επιβολή τιμωρίας δεν θα επαναλάβει το ατόπημα του και ταυτόχρονα θα αποτρέψει τους υπόλοιπους συμμαθητές του από τη μίμηση παρόμοιων πράξεων. Μέσω των σχολικών ποινών ο μαθητής-παραβάτης μαθαίνει να υπακούει στους κοινωνικούς κανόνες. Η ατιμωρησία και υπερβολική ανοχή απέναντι σε πράξεις παραπτωματικές δίνουν την εντύπωση της αδυναμίας των εκπαιδευτικών να διατηρήσουν τη συνοχή του σχολικού περιβάλλοντος, αφού οι δυσήνιοι και ανυπάκουοι μαθητές λειτουργούν ως στοιχεία αποσυνθετικά της σχολικής διαδικασίας (Μπατζίνας, 2004). Η επιβολή, λοιπόν, των τιμωριών βοηθά το μαθητή στο να αντιληφθεί τη δύναμη των σχολικών κανόνων, διαφορετικά αναπτύσσεται ένα κλίμα ατιμωρησίας, αταξίας και αναρχίας (Μητσέλος, 2016) .

Υπάρχει, όμως, και μια άλλη κατηγορία εκπαιδευτικών οι οποίοι είναι πολέμιοι της αντίληψης περί επιβολής τιμωριών, καθώς θεωρούν πως η εφαρμογή τέτοιων τακτικών στο σχολείο δημιουργούν μια αίσθηση αυταρχισμού στη λειτουργία του και φυσικά είναι εντελώς αντίθετες με τις νέες παιδαγωγικές αντιλήψεις οι οποίες θέτουν ως στόχο τη δημιουργία ενός σχολικού περιβάλλοντος που θα εδράζεται σε ανθρωπιστικές και αντιαυταρχικές πρακτικές. Η εφαρμογή ποινών σε μαθητές που έχουν παραβατική ή βίαιη συμπεριφορά δυστυχώς οδηγεί στο να δημιουργηθεί ένα αρνητικό κλίμα στο σχολείο και μια ατελέσφορη επικοινωνία μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών. Οι απειλές και οι εκφοβιστικές στάσεις κάποιων εκπαιδευτικών είναι δείγματα απαρχαιωμένων μεθόδων μιας άλλης εποχής που σε καμιά περίπτωση δεν συμβάλλουν στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας των παιδιών. (Μάλαμα, κ.ά. 2020). Για αυτούς «η επιβολή ποινών στους μαθητές απηχεί παρωχημένες, αυταρχικές αντιλήψεις που δεν

*προσιδιάζουν στο πνεύμα της ορθής σχολικής αγωγής και το χαρακτήρα μιας σύγχρονης ανθρωπιστικής εκπαίδευσης» (Μπατζίνας, 2004, σ. 150).*

Αυτό, βέβαια, που η σχολική πραγματικότητα μάς έχει υποδείξει είναι ότι η επιβολή ποινών στους παραπτωματικούς μαθητές σύμφωνα με τους Μάλαμα κ.ά. (2020) καθίστανται αναγκαία και συγχρόνως ευεργετική, προκειμένου να διασφαλιστεί ανεμπόδιστα ο παιδαγωγικός σκοπός του σχολείου, που είναι η μετάδοση της γνώσης ποικίλων επιστημονικών κλάδων και η τελείωση της προσωπικότητας των μαθητών δια της μετάδοσης των ηθικών αξιών οι οποίες θα συμβάλουν στην αρμονική κοινωνικοποίηση τους. Αυτό, φυσικά, δεν σημαίνει ότι οι εκπαιδευτικοί πρέπει να εφαρμόζουν άκριτα τιμωρίες. Για το λόγο αυτό η εφαρμογή μιας ποινής επιβάλλεται να αποτελεί το έσχατο μέσο τιμωρίας για τον φρονηματισμό του παραβατικού μαθητή, η οποία θα τον ασκήσει στην αυτοκυριαρχία, στην αυτοσυγκράτηση και στην αυτοσυνειδησία (Μάλαμα κ.ά. 2020). Υπάρχει μια βασική προϋπόθεση, ώστε ο εκπαιδευτικός να μπορεί να ανταποκριθεί τελεσφόρα απέναντι στο ξέσπασμα βίαιων συμπεριφορών. Ειδικότερα, όταν οι εμπλεκόμενοι στη διδασκαλία διαπνέονται τόσο από την προσωποκεντρική στάση (γνησιότητα, αλληλοεκτίμηση και ενσυναίσθηση) όσο και από τις αρχές της θέματοκεντρικής αλληλεπίδρασης, τότε είναι σε θέση να αντιμετωπίζουν τις συγκρούσεις στα πλαίσια της διδασκαλίας με έναν δημιουργικό τρόπο και να δίνουν αποτελεσματικές λύσεις στους ενοχλητικούς παράγοντες του μαθήματος. Έτσι αποφεύγεται η μονοδιάστατη ερμηνεία των συγκρούσεων και των ενοχλητικών παραγόντων, που συχνά οδηγεί στην αντιμετώπισή τους με τη μέθοδο των «επιβαλλόμενων λύσεων» κατά την οποία η ρύθμιση των συγκρούσεων γίνεται με τη «χρήση» (κατάχρηση) εξουσίας, δηλαδή ο «ισχυρότερος» επιβάλλει τις «λύσεις» του δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο «νικητές» και «ηττημένους» (Μπρούζος & Κοσσυβάκη, 2004, σ. 350).

Σύμφωνα με τον Παπά (1990) ο Δ. Γληνός και ο Α. Δελμούζος θεωρούνται από τους πρώτους εισηγητές της αντιαυταρχικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Οι παρατηρήσεις τους για το ρόλο του δασκάλου και τη γλώσσα αποτελούν πολύτιμη βοήθεια για τους εκπαιδευτικούς της εποχής μας. Συμβάλλουν, ως εκ τούτου, με τις επισημάνσεις τους όχι μόνο στο να θεραπεύσουν ζητήματα που αφορούν στην αγωγή και στη μάθηση, αλλά και να αποκαταστήσουν τη σχέση μεταξύ του δασκάλου και των μαθητών. Στόχος του Γληνού είναι η δημιουργία καλών παιδαγωγών και αυτό πρέπει να συνιστά μια διαχρονική επιδίωξη του

δασκάλου. Οι νέοι δάσκαλοι κατά τον Γληνό είναι αναγκαίο να αποκτήσουν έναν ενεργητικό και δραστήριο ρόλο στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Χρειάζεται με το οργανωτικό τους πνεύμα να αφυπνίσουν και να καθοδηγήσουν τους νεότερους, ώστε να επιτευχθεί ένα δημιουργικό μέλλον για όλους.

Η επιβολή ποινών που δεν αποσκοπεί στον σωφρονισμό των μαθητών εκείνων οι οποίοι ενήργησαν άναρχα στο σχολικό περιβάλλον εκλαμβάνονται ως ανταμοιβή και ανταπόδοση στις άνομες πράξεις τους στο πλαίσιο λειτουργίας ενός αυταρχικού και ανελεύθερου σχολείου στο οποίο κυριαρχούν ο συντηρητισμός, η ψυχρότητα και ο συμβιβασμός. Ένα τέτοιο σχολείο χαρακτηρίζεται από έλλειψη ουσιαστικού περιεχομένου και ειλικρίνειας. Στο πλαίσιο αυτό επικρατεί η μονολιθικότητα, η αδιαλλαξία και ο παρωπιδισμός από την πλευρά του εκπαιδευτικού ο οποίος ενεργεί ως αυθεντία δυνάμει του αξιώματος και της θέσης του. Παράλληλα, ο στείρος μονόλογος του εκπαιδευτικού και ο δασκαλοκεντρισμός δημιουργούν συνθήκες διατύπωσης ατεκμηρίωτων γνώμων που δεν επιδέχονται αμφισβήτηση ή αντίρρηση από τον μαθητή. Στο πλαίσιο λειτουργίας ενός τέτοιου σχολείου η ελευθερία εκλαμβάνεται ως η αιτία αποδόμησης, αταξίας και διασάλευσης της σταθερότητας του σχολείου. Δυστυχώς, η κριτική αντίληψη, η καινοτομία, η γόνιμη κατάκτηση της γνώσης και η αυτονομία του μαθητή τίθενται εκτός αυτού του σχολικού περιβάλλοντος. (Παπάς, 1990).

Σε αντίθεση με το παραπάνω εκπαιδευτικό μοντέλο στο εκσυγχρονισμένο σχολείο οι ποινές έχουν έναν διαφορετικό προσανατολισμό, εκείνο της διόρθωσης και του σωφρονισμού του νεαρού παραβάτη ενώ οι αξίες και οι γνώσεις οικοδομούνται σε πνεύμα συμμετοχικό και συνεργατικό. Η ελευθερία οδηγεί τους μαθητές στην υπευθυνότητα και τη συναινετική αποδοχή της αυθεντίας, όταν η αυθεντία δεν πάσχει από έλλειψη αμφιβολίας και από πνευματικό βραχμανισμό. Σήμερα ο ρόλος του εκπαιδευτικού εναρμονίζεται με τις απαιτήσεις των επιστημών της αγωγής και είναι βοηθητικός, συμβουλευτικός, συνεργατικός, καθοδηγητικός, δημιουργικός, αντιαυταρχικός, κοινωνικός και πολιτικός. (Παπάς, 1990, 89). Σύμφωνα με τον Χρ. Φράγκο « ο δάσκαλος δεν επιβάλλει τη διδακτική του ενέργεια, αλλά την προσφέρει και ο μαθητής δεν δέχεται την επιβαλλόμενη μάθηση αλλά είναι παραγωγός και όχι απλός δέκτης μάθησης» (Παπάς, 1990, σ. 92).

Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική, Περιοδική Ηλεκτρονική Έκδοση του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), Τεύχος 14, 2023

Παρακάτω παρουσιάζουμε τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του αυταρχικού και αντιαυταρχικού εκπαιδευτικού στο ελληνικό σχολείο κατά τον Α. Ε. Παπά:

### ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Συγκριτικός πίνακας αυταρχικού και αντιαυταρχικού εκπαιδευτικού (Παπάς, 1990, σ. 88)

| ΑΥΤΑΡΧΙΚΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | ΑΝΤΙΑΥΤΑΡΧΙΚΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>1. Ρόλος εξουσιαστικός.</p> <p>2. Μέθοδος διδασκαλίας Ταϊστική.</p> <p>3. Ρόλος αντιδιαλογικός.</p> <p>4. Αντικειμενικοποίηση αξιών.</p> <p>5. Η αυθεντία του εκπαιδευτικού είναι <i>ex officio</i>.</p> <p>6. Γνώση ποσοτική.</p> <p>7. Ενισχύει τη συγκλίνουσα σκέψη.</p> <p>8. Θεωρεί την αγωγή σα δαμασμό.</p> <p>9. Συμπεριφοριστικές διαδικασίες αγωγής και μάθησης: Ποινή - αμοιβή.</p> <p>10. Ρόλος σμιλευτή, δαδούχου, μεταδότη, μεταλαμπαδευτή, παντογνώστη και κινητής εγκυκλοπαίδειας.</p> <p>11. Εκπαίδευση αναπαραγωγική.</p> <p>12. Η ελευθερία θεωρείται αναρχία.</p> | <p>1. Ρόλος συναινετικός</p> <p>2. Μέθοδος διδασκαλίας: Συμμετοχική, διερευνητική, ανακαλυπτική ή επανανακαλυπτική.</p> <p>3. Ρόλος διαλογοκεντρικός.</p> <p>4. Βουλευσιαρχική και υποκειμενική θεώρηση αξιών.</p> <p>5. Απομυθοποίηση της <i>ex officio</i> αυθεντίας.</p> <p>6. Γνώση ποιοτική.</p> <p>7. Ενθαρρύνει την αποκλίνουσα σκέψη.</p> <p>8. Δέχεται την άποψη του</p> <p>L. Seif ότι η αγωγή είναι: κατανόηση και βοήθεια.</p> <p>9. Εφαρμόζει τις αρχές της Γνωστικής Ψυχολογίας .</p> <p>10. Ρόλος βοηθητικός, συμβουλευτικός, καθοδηγητικός, δημιουργικός, κοινωνικός, πολιτικός.</p> <p>11. Εκπαίδευση δημιουργική.</p> <p>12. Η ελευθερία οδηγεί στην</p> |

|  |               |
|--|---------------|
|  | υπευθυνότητα. |
|--|---------------|

## ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Παρατηρούμε, λοιπόν, πως πριν επιβληθεί μια ποινή είναι απολύτως αναγκαία η αναζήτηση των αιτίων που οδήγησαν τον μαθητή στην συγκεκριμένη συμπεριφορά. Μόνο μια δίκαιη και λογική τιμωρία είναι ωφέλιμη για τον παραβατικό μαθητή, αφού μέσω αυτής οδηγείται στην αναγνώριση του λάθους του και συγχρόνως στη συνειδητοποίηση των ορίων του. Οι μαθητές στο σύγχρονο σχολείο ακόμα και αν εκδηλώνουν προβληματική συμπεριφορά, είναι αναγκαίο να αντιμετωπίζονται ανθρωπιστικά από τους παιδαγωγούς, δηλαδή, να αντιμετωπίζονται με διάθεση κατανόησης και επιείκειας, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τις ευαισθησίες και τις αντιδράσεις των παιδιών λόγω της εύθραυστης ηλικίας τους. Ας μην ξεχνάμε ότι μια ποινή μπορεί να λειτουργήσει επιβαρυντικά στον ψυχισμό του παιδιού. Στόχος, εξάλλου, του σύγχρονου σχολείου πρέπει είναι η ανάπτυξη συνθηκών ειλικρινούς διαλόγου μεταξύ των μαθητών και του εκπαιδευτικού μέσω του οποίου θα επιλύονται διάφορα ζητήματα που απασχολούν και τις δύο πλευρές και που συγχρόνως θα εξοβελίζεται ο φόβος των μαθητών για μια σκληρή και άδικη τιμωρία από τον δάσκαλο-δικαστή. Οι ποινές, συνεπώς, όποτε επιβάλλονται, χρειάζεται να αποβλέπουν στον σωφρονισμό και στην ηθική βελτίωση του μαθητή. Μέσω της μεταμέλειας του νεαρού παραβάτη θα αποφευχθούν νέες παραπτωματικές συμπεριφορές του ίδιου, ενώ ταυτόχρονα θα παραδειγματιστούν και οι υπόλοιποι μαθητές, προκειμένου να μην υποπέσουν σε παρόμοια σφάλματα. Θα συμφωνήσουμε, βέβαια, στο σημείο αυτό με την άποψη του Αθανασίου Παπά ότι πλέον η ελληνική εκπαίδευση τείνει να αποβάλει κάθε κατάλοιπο του παρελθόντος και οι εκπαιδευτικοί, παλιότεροι και νέοι, προσπαθούν να ενημερωθούν με τις ποικίλες μορφές επιμόρφωσης στους νέους γνωστικούς και αξιακούς προσανατολισμούς της παιδείας μας. Παλαιότερα ο ρόλος του Δασκάλου ήταν ρόλος: δαδούχου, σμιλευτή και πυρπολητή ψυχών, σοφού μεταδότη και μεταλαμπαδευτή της γνώσης, παντογνώστη και κινητής εγκυκλοπαίδειας (Παπάς, 1990, 89).

Το σύγχρονο σχολείο είναι αναγκαίο, κατά συνέπεια, να εναρμονιστεί παντελώς με όσα ορίζει ο σοφιστής Πρωταγόρας για τον παιδαγωγικό χαρακτήρα των ποινών, και να αφήσει πλέον στο παρελθόν οποιαδήποτε απαρχαιωμένη πρακτική σωφρονισμού στο πλαίσιο της οποίας η υιοθέτηση ακραίων ποινών στόχευαν αποκλειστικά στην εξόντωση και στην

*Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική, Περιοδική Ηλεκτρονική Έκδοση του Ελληνικού Ινστιτούτου  
Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), Τεύχος 14, 2023*

εκδίκηση του παραβάτη-μαθητή. Βέβαια, οι σχολικές ποινές ανέκαθεν θεωρούνταν απαραίτητες για την εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας σχολικής κοινότητας, αυτό όμως που χρήζει ιδιαίτερης προσοχής είναι ο τρόπος που θα επιβληθούν. Η σκληρότητα και η χαιρεκακία που χαρακτήριζαν τις σχολικές τιμωρίες ανήκουν πια σε ένα παρωχημένο παιδαγωγικό μοντέλο το οποίο έθετε ως στόχο την αποτροπή του κακού μέσω της αντεκδίκησης. Στις μέρες μας συχνά απορρίπτεται από πολλούς παιδαγωγούς ο εκδικητικός και κατασταλτικός χαρακτήρας της σχολικής τιμωρίας. Χρειάζεται, ωστόσο, να εδραιωθεί στο σύνολο των εκπαιδευτικών η αντίληψη ότι η ποινή πρέπει να έχει σκοπό παιδευτικό και όχι ανταποδοτικό και ότι είναι απολύτως αναγκαίο να διαθέτει χαρακτήρα σωφρονιστικό και όχι φιλέκδικο.

ΠΛΑΦΟΥΝΤΖΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

Διδάκτωρ Φιλολογίας Παν. Πελοποννήσου

Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια του Τμ. Φιλολογίας Παν. Πελοποννήσου

Διεύθυνση: Δραγατσανίου 16, Πύργος - Ηλείας

Τηλ. επικ.: 2621101398, 6978281029

E-mail: dimipla@gmail.com

## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο παρόν άρθρο επιχειρείται η ανάδειξη των επιρροών που μπορεί να δεχτεί το σύγχρονο ελληνικό σχολείο από τις απόψεις του σοφιστή Πρωταγόρα αναφορικά με τον παιδαγωγικό χαρακτήρα των ποινών, όπως διατυπώνονται στον ομώνυμο πλατωνικό διάλογο. Αρχικά, γίνεται αναφορά στους ισχυρισμούς του Πρωταγόρα για τον παιδαγωγικό και σωφρονιστικό

χαρακτήρα της ποινής. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η εν δυνάμει συμβατότητα των εν λόγω ιδεών με τη στοχοθεσία που οφείλει να θέτει το σύγχρονο σχολείο. Παράλληλα, διαπιστώνεται η θεσμική και η παιδαγωγική σχολική κρίση, εστιάζοντας στην έντονη σχολική παραβατικότητα και στην προσπάθεια αντιμετώπισης της. Ταυτοχρόνως, παρουσιάζεται η διαφορετική προσέγγιση που διακρίνει τους εκπαιδευτικούς στην αντιμετώπιση της παραβατικότητας. Στο άρθρο εστιάζουμε κυρίως στον τρόπο με τον οποίο μπορεί ο μαθητής να νουθετηθεί μέσα από προσεγγίσεις παιδαγωγικού χαρακτήρα που δεν θα στοχεύουν στην εκδίκηση, αλλά στον σωφρονισμό του ίδιου και στον παραδειγματισμό των συμμαθητών του, ώστε να επιτευχθεί η ηθική αρτίωση της προσωπικότητας του μαθητή σε ένα θετικό παιδαγωγικό περιβάλλον που συνιστά βασικό στόχο του σχολείου.

## **ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ**

Πρωταγόρας, σωφρονισμός, σχολικές ποινές, αυταρχικό περιβάλλον.

## **ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ**

Liddell, H. & Scott, R. (1901). *Μέγα Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας*. Τόμος Α΄. Αθήνα.

Μάλαμα, Ι., Σταμλάκου, Μ., Καζακίδου, Μ. & Βαρμπομπίτη, Λ. (2020). *Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία*. Θεσσαλονίκη: Χατζηθωμάς.

Ματσαγγούρας, Η. (2005). *Θεωρία της Διδασκαλίας. Η Προσωπική Θεωρία ως Πλαίσιο Στοχαστικο-κριτικής Ανάλυσης*. Αθήνα: Gutenberg.

Ματσαγγούρας, Η. (2005). *Στρατηγικές Διδασκαλίας. Η κριτική Σκέψη στη Διδακτική Πράξη*. Αθήνα: Gutenberg.

Μητσέλος, Α. & Μητσέλος Σ. (2016). *Έκφραση-Εκθεση*. Αθήνα: Ελληνοεκδοτική.

Μπατζίνας, Γ. (2004). *Έκφραση-Εκθεση*. Θεσσαλονίκη: Ζήτη.

*Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική, Περιοδική Ηλεκτρονική Έκδοση του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), Τεύχος 14, 2023*

Μπρούζος, Α. & Κοσσυβάκη Φ. (2004). Οι Νέοι Ρόλοι του Εκπαιδευτικού και των Μαθητών. Στο Η. Ματσαγγούρας (Επιμ.), *Η Εξέλιξη της Διδακτικής. Επιστημολογική Θεώρηση* (σ. 342-350). Αθήνα: Gutenberg.

Ξωχέλλης, Π. (1998). *Παιδαγωγική του Σχολείου*. Αθήνα: Αδελφοί Κυριακίδη.

Οικονομίδης, Β. (2017). Το παιδαγωγικό κλίμα της σχολικής τάξης και ο ρόλος του εκπαιδευτικού. Στο ΚΓ Καρράς (Επιμ.), *Θέματα της Σύγχρονης Παιδαγωγικής Διδακτικής Θεωρίας και Πράξης* (σ. 11-31). Ανακτήθηκε 6 Δεκεμβρίου 2022 στο <https://eclass.edc.uoc.gr/modules/document/file.php/PTPE129/%CE%9F%CE%B9%CE%BA>

Τατάκης, Β. (2004). Πρωταγόρας. Στο Ε. Παπανούτσος & Β. Τατάκης, Β. (Επιμ.), *Πλάτων. Φαίδων-Πρωταγόρας* (σ. 54-57). Αθήνα: «Δαίδαλος» - Ι. Ζαχαρόπουλος.

Παπάζ, Α. (1990). Μαθητοκεντρική Διδασκαλία. Το Παιδαγωγικό Κλίμα στο Ανοιχτό Σχολείο. Διδακτικά και Μαθησιακά Μοντέλα (β' έκδ.). Αθήνα: Βιβλία για Όλους.

Παπάζ, Α. (2004). *Σύγχρονη Θεωρία και Πράξη της Παιδείας*. Τόμος Β'. Αθήνα: Δελφοί.

Πασχαλίδης, Δ. (2006). *Πλάτωνα, Πρωταγόρας, Πολιτεία*. Θεσσαλονίκη: Ζήτη.

Taylor, A. E. (2000). Πλάτων. Ο Άνθρωπος και το Έργο του. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Φλώρος, Σ. (2004). *Πλάτωνα, Πρωταγόρας – Πολιτεία*. Αθήνα: Ελληνοεκδοτική.

## SUMMARY

This article attempts to highlight the influences that the modern Greek school can accept from the views of the sophist Protagoras regarding the pedagogical character of punishments, as formulated in the platonic dialogue of the same name. First, reference is made to Protagoras' claims about the pedagogic and punitive nature of punishment. Then the potential compatibility of these ideas with the goals set by the modern school is presented. At the same time, the institutional and pedagogical school crisis is identified, focusing on intense school delinquency and the effort to deal with it. At the same time, the different approach that distinguishes

*Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική, Περιοδική Ηλεκτρονική Έκδοση του Ελληνικού Ινστιτούτου  
Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), Τεύχος 14, 2023*

teachers in dealing with delinquency is presented. In the article we mainly focus on the way in which the student can be instructed through pedagogical approaches that will not aim at revenge, but at punishing him and setting an example for his classmates, in order to achieve the moral improvement of the student's personality in a positive pedagogical environment which is the main goal of the school.

## **KEYWORDS**

Protagoras, imprisonment, school punishments, authoritarian environment.

## **PERSONAL INFORMATION**

**Full name:** Dimitra Plafountzi

**Qualification:** Doctor of Philology Univ. Peloponnese

Postdoctoral Researcher of the Dept. of Philology Univ. Peloponnese

**Postal Address:** Dragatsaniou 16, Pyrgos-Ilias, P.O. 27131

**Phone:** 2621101398, 6978281029

**E-mail:** dimipla@gmail.com

## **TITLE OF ARTICLE**

The views of the sophist Protagoras on the pedagogical nature of punishments in Plato's eponymous dialogue and the effects of these ideas on the modern Greek school.

## **ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ**

### **Πλάτωνος Πρωταγόρας (324a-c)**

*ἐνθα δὴ πᾶς παντὶ θυμοῦται καὶ νουθετεῖ, δῆλον ὅτι ὡς ἐξ ἐπιμελείας καὶ μαθήσεως κτητῆς οὐ-  
σης. Εἰ γὰρ ἐθέλεις ἐννοῆσαι τὸ κολάζειν, ὃ Σώκρατες, τοὺς ἀδικοῦντας τί ποτε δύναται, αὐτό σε  
διδάξει, ὅτι οἱ γε ἄνθρωποι ἡγοῦνται παρασκευαστὸν εἶναι ἀρετὴν. Οὐδεὶς γὰρ κολάζει τοὺς ἀδι-*

κοῦντας πρὸς τούτῳ τὸν νοῦν ἔχων καὶ τούτου ἔνεκα, ὅτι ἡδίκησεν, ὅστις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται· ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἔνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται—οὐ γὰρ ἂν τό γε πραχθὲν ἀγένητον θεῖη—ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὐθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὗτος μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα· καὶ τοιαύτην διάνοιαν ἔχων διανοεῖται παιδευτὴν εἶναι ἀρετὴν· ἀποτροπῆς γοῦν ἔνεκα κολάζει. Ταύτην οὖν τὴν δόξαν πάντες ἔχουσιν, ὅσοιπερ τιμωροῦνται καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ· τιμωροῦνται δὲ καὶ κολάζονται οἱ τε ἄλλοι ἄνθρωποι οὓς ἂν οἴωνται ἀδικεῖν, καὶ οὐχ ἥκιστα Ἀθηναῖοι, οἱ σοὶ πολῖται· ὥστε κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ Ἀθηναῖοί εἰσι τῶν ἡγουμένων παρασκευαστὸν εἶναι καὶ διδακτὸν ἀρετὴν. Ὡς μὲν οὖν εἰκότως ἀποδέχονται οἱ σοὶ πολῖται καὶ χαλκέως καὶ σκυτοτόμου συμβουλευόντος τὰ πολιτικά, καὶ ὅτι διδακτὸν καὶ παρασκευαστὸν ἡγοῦνται ἀρετὴν, ἀποδέδεικταί σοι, ὦ Σώκρατες, ἱκανῶς, ὥς γ' ἐμοὶ φαίνεται.

### **Μετάφραση:**

Όπου λοιπόν καθένας θυμώνει με τον καθένα και το νουθετεί, είναι φανερό πως αυτό γίνεται γιατί πιστεύουν ότι την αρετή αυτή την αποκτά κανείς με επιμέλεια και μάθηση. Αν θελήσεις αλήθεια, Σωκράτη, να στοχαστείς σε τι αποσκοπεί η τιμωρία των αδικούντων, μόνο του αυτό θα σου αποδείξει, ότι ο κόσμος τουλάχιστον πιστεύει ότι η αρετή είναι κάτι που το αποκτά κανείς. Γιατί κανείς δεν τιμωρεί όσους κάνουν το άδικο έχοντας το νου του σε αυτό, στο ότι αδίκησαν, και εξ αιτίας αυτού, όποιος βέβαια δεν ρίχνεται σα θηρίο στην εκδίκηση, ασυλλόγιστα. Όποιος με σκέψη έρχεται στην τιμωρία, δεν τιμωρεί ένεκα του αδικήματος που έγινε- ό,τι έγινε δεν είναι δυνατό να κάμεις να μην έχει γίνει-αλλά για το μέλλον, για να μη αδικήσει ξανά μήτε αυτός ο ίδιος, μήτε άλλος που είδε να τιμωρούν αυτόν. Και όταν σκέπτεται έτσι, σκέπτεται ότι η αρετή διδάσκεται· Τιμωρεί λοιπόν για να αποτρέψει από το κακό. Αυτοί λοιπόν τη γνώμη έχουν όσοι επιβάλλουν τιμωρίες και στην ιδιωτική και στη δημόσια ζωή· και τιμωρίες και κολασμούς επιβάλλουν και οι άλλοι άνθρωποι σε όσους νομίζουν ότι κάνουν αδικίες, και μάλιστα οι Αθηναίοι, οι συμπολίτες σου· ώστε σύμφωνα με τις σκέψεις αυτές και οι Αθηναίοι είναι από εκείνους που πιστεύουν ότι η αρετή διδάσκεται και μαθαίνεται. Ότι λοιπόν σωστά δέχονται οι συμπολίτες σου και το χάλια και το σκέτο τόμο να δίνουν γνώμη για τα θέματα της πολιτικής αρετής, και ότι πιστεύουν πως η αρετή διδάσκεται και μαθαίνεται, σου απέδειξα, Σωκράτη, ικανοποιητικά, όπως μου φαίνεται (Τατάκης, 2004, 54-57).